

LOGISTIKANING JAHON IQTISODIYOTIDAGI TUTGAN O'RNI

Innovatsion Menejment kafedrası PhD dotsenti

Ibrohimov G'anijon

Muxtoraliyev Azamatjon Muzaffar o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

"Menejment" fakulteti 3-kurs talabasi

e-mail: muxtoraliyevazamat2@gmail.com

Аннотация: *Logistika - mahsulotlar va xizmatlarning ishlab chiqarish joyidan iste'mol joyiga o'tkazilishi jarayonlarini boshqaradigan tizimdir. U ishlab chiqarish, ta'minot zanjirini tashkil etish, tarqatish va iste'molchiga yetkazib berish kabi faoliyatlarni o'z ichiga oladi. Jahon iqtisodiyotida logistika alohida o'rin tutadi, chunki bu soha iqtisodiy o'sish, savdo va xalqaro aloqalar, shuningdek, milliy va global miqyosdagi raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Logistika jarayonlari samarali boshqarilganda, xarajatlar kamayadi, ishlab chiqarish va ta'minot zanjiri tezligi oshadi, natijada iqtisodiyotni rivojlantirishga katta hissa qo'shiladi.*

Аннотация: *Логистика – это система, управляющая процессами перемещения продукции и услуг от места производства к месту потребления. Она включает в себя такие виды деятельности, как производство, организация цепочки поставок, распределение и доставка потребителю. Логистика занимает особое место в мировой экономике, поскольку этот сектор важен для экономического роста, торговли и международных отношений, а также для национальной и глобальной конкурентоспособности. При эффективном управлении логистическими процессами сокращаются затраты, увеличивается скорость*

производства и цепочки поставок, и как следствие, вносится значительный вклад в развитие экономики.

Abstract: *Logistics is a system that manages the processes of transferring products and services from the place of production to the place of consumption. It includes activities such as production, organization of the supply chain, distribution and delivery to the consumer. Logistics occupies a special place in the world economy, as this sector is important for economic growth, trade and international relations, as well as for national and global competitiveness. When logistics processes are effectively managed, costs are reduced, the speed of production and supply chain increases, and as a result, a significant contribution is made to the development of the economy.*

Kalit so'zlar: *Logistika, jahon iqtisodiyoti, ta'minot zanjiri, savdo, xalqaro aloqalar, iqtisodiy o'sish, transport, logistik xizmatlar, raqobatbardoshlik, YIM, havo yo'llari logistikasi.*

Ключевые слова: *Логистика, мировая экономика, цепочка поставок, торговля, международные отношения, экономический рост, транспорт, логистические услуги, конкурентоспособность, ПИИ, авиационная логистика.*

Keywords: *Logistics, world economy, supply chain, trade, international relations, economic growth, transport, logistics services, competitiveness, FDI, airline logistics.*

Kirish

1. Global logistika bozorining o'sishi: 2023-yilda global logistika bozorining hajmi 10 trillion dollarni tashkil etdi va 2028-yilgacha bu ko'rsatkich 14 trillion dollarga yetishi kutilmoqda. Bu o'sish global savdo va xalqaro aloqalarning kengayishi bilan bog'liq.

2. Transport sektori: Transport logistikasining jahon iqtisodiyotidagi ulushi 2019-yilda 5.7 trillion dollarni tashkil etgan. Bu sektorda yo'lovchi va yuk tashish tizimlarining o'zgarishi va samaradorligini

oshirishda innovatsion yechimlar, masalan, avtomatizatsiya va sun'iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi muhim rol o'ynamoqda.

3. Xalqaro savdo va logistika: 2023-yilga kelib, global savdo hajmi 32 trillion dollardan oshdi. Logistika bo'yicha xizmatlar global savdoning 12% ini tashkil etadi va bu raqam har yil oshib bormoqda.

Dunyodagi eng katta logistika kompaniyalari, o'zining global tarmoqlari, innovatsion texnologiyalari va samarali xizmatlari bilan tanilgan. Ular xalqaro savdo va ta'minot zanjirlarini boshqarishda muhim rol o'ynaydi. Quyida dunyodagi eng yirik va muvaffaqiyatli logistika kompaniyalarining ba'zilari keltirilgan:

1.DHL (Deutsche Post DHL Group) — dunyodagi eng katta va eng mashhur logistika kompaniyalaridan biridir. Kompaniya 1969-yilda AQSHda tashkil topgan va hozirda global logistika bozorida yetakchidir. DHL o'zining ta'minot zanjiri, transport, ta'minot va omborxonalar xizmatlari bilan mashhur. DHL 220 dan ortiq mamlakatda faoliyat yuritadi va uning yillik daromadi 90 milliard dollardan oshadi.

- **Xizmatlar:** Parcel (paket), Express (tezkor), Freight (yuk tashish), e-commerce (e-tijorat) va ta'minot zanjiri boshqaruvi.
- **Innovatsiyalar:** DHL zamonaviy texnologiyalar, masalan, robototexnika, IoT, va avtomatizatsiya tizimlaridan foydalangan holda o'z logistika tizimlarini rivojlantirmoqda.

2.Kuehne + Nagel — Shveysariyaning eng yirik logistika kompaniyalaridan biri bo'lib, xalqaro yuk tashish va ta'minot zanjiri boshqaruvi sohalarida yetakchidir. 1890-yilda asos solingan kompaniya hozirda dunyo bo'ylab 100 dan ortiq mamlakatda 76,000 dan ortiq xodim bilan ishlamoqda.

- **Xizmatlar:** Aeroportlararo va dengiz transporti, yuk tashish, omborxonalar, ta'minot zanjiri boshqaruvi, logistika texnologiyalari.
- **Innovatsiyalar:** Kuehne + Nagel o'zining ta'minot zanjiri boshqaruvi va elektron tijoratni optimallashtirish uchun ilg'or raqamli texnologiyalarni joriy etmoqda.

3.UPS — dunyodagi eng katta logistika va yuk tashish kompaniyalaridan biri bo'lib, 1907-yilda AQSHda tashkil topgan. UPS xalqaro miqyosda paketlar, yuklar va pochta xizmatlarini taqdim etadi. Kompaniya 220 dan ortiq mamlakatlarda faoliyat ko'rsatadi.

- **Xizmatlar:** Paket va ekspres xizmatlar, yuk tashish, ta'minot zanjiri boshqaruvi, avtomatizatsiya, va logistika texnologiyalari.
- **Innovatsiyalar:** UPS ilg'or raqamli platformalar, dronlar va robotlar yordamida tezkor yetkazib berish tizimlarini ishlab chiqmoqda.

4.Maersk — dunyoning eng yirik konteyner tashuvchi kompaniyasidir. 1904-yilda Daniyada tashkil topgan Maersk, konteyner tashish va logistik xizmatlar ko'rsatishda global yetakchi hisoblanadi. Maerskning yillik daromadi 60 milliard dollardan ortiq.

- **Xizmatlar:** Konteyner tashish, dengiz transporti, port xizmatlari, ta'minot zanjiri boshqaruvi.
- **Innovatsiyalar:** Maersk global logistika tarmoqlarini birlashtirish va yangi texnologiyalar yordamida xavfsiz va samarali xizmatlarni taqdim etishga e'tibor qaratmoqda.

5.XPO Logistics — AQSHning yirik logistika kompaniyalaridan biri bo'lib, global miqyosda faoliyat yuritadi. 1989-yilda tashkil topgan kompaniya hozirda 30 dan ortiq mamlakatda xizmat ko'rsatadi.

- **Xizmatlar:** Ta'minot zanjiri boshqaruvi, avtomobil transporti, yuk tashish, omborxonalar va inventarizatsiya.
- **Innovatsiyalar:** XPO Logistics avtomatizatsiya, sun'iy intellekt va raqamli platformalar yordamida o'z logistik tizimlarini yanada samarali va tezkor qilishga intiladi.

6.China COSCO Shipping Corporation — Xitoyning eng yirik logistika va yuk tashish kompaniyasidir. Bu kompaniya Xitoyning eng katta konteyner tashuvchi floti va dunyoning eng yirik konteyner tashuvchi kompaniyalaridan biridir. COSCO global miqyosda dengiz transporti va logistika xizmatlarini ko'rsatadi.

- Xizmatlar: Konteyner tashish, dengiz transporti, multimodal transport, ta'minot zanjiri boshqaruvi.

- Innovatsiyalar: COSCO yangi texnologiyalarni va avtomatizatsiyani o'z faoliyatida keng qo'llamoqda, shuningdek, ekologik toza transport tizimlarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda.

7.DB Schenker — Germaniyaning eng yirik logistika kompaniyalaridan biri bo'lib, global miqyosda yuk tashish va ta'minot zanjiri boshqaruvi xizmatlarini taklif etadi. Kompaniya 130 dan ortiq mamlakatda faoliyat yuritadi.

- Xizmatlar: Ta'minot zanjiri boshqaruvi, yuk tashish, multimodal transport, omborxonalar xizmatlari.

- Innovatsiyalar: DB Schenker yangi texnologiyalar va raqamli platformalarni qo'llash orqali o'z logistika tizimlarini yanada samarali va xavfsiz qilishga intiladi.

Dunyo bo'yicha Logistika Sektorining YIMdagi Ulushi

AQSH: AQSHda logistika sektori YIMning taxminan 8-10% ini tashkil etadi. Bu mamlakatda transport, saqlash, ta'minot zanjiri boshqaruvi, va boshqa logistika xizmatlari katta iqtisodiy ta'sirga ega. Shuningdek, AQSH dunyodagi eng yirik logistika tarmoqlaridan biriga ega.

Xitoy: Xitoyda logistika sektori YIMning 6-7% ini tashkil etadi. Xitoy jahon iqtisodiyotining yirik ishlab chiqarish markazi bo'lgani uchun, logistika sektori eksport va importni boshqarishda muhim rol o'ynaydi. Xitoyning logistika tarmog'i, transport infratuzilmasi va saqlash tizimi tez sur'atlarda rivojlanmoqda.

Yaponiya: Yaponiya logistika sektori YIMning taxminan 10% ini tashkil etadi. Yaponiya dunyo bo'ylab yuqori texnologiyalarni va ilg'or logistika tizimlarini qo'llashda etakchi mamlakatlardan biridir.

Germaniya: Germaniyada logistika sektori YIMning taxminan 7-8% ini tashkil etadi. Germaniya, asosan, transport va ta'minot zanjiri boshqaruvi

sohasida juda rivojlangan bo'lib, Yevropaning logistika markazi sifatida tanilgan.

Birlashgan Qirollik (Buyuk Britaniya): Buyuk Britaniyada logistika sektori YIMning taxminan 7% ini tashkil etadi. Ularning logistika infratuzilmasi va transport tarmoqlari xalqaro savdo uchun muhim o'rin tutadi.

Hindiston: Hindistonda logistika sektori YIMning taxminan 13-14% ini tashkil etadi. Hindistonning logistika sektori, asosan, tez rivojlanayotgan iqtisodiyoti va xalqaro savdo bilan bog'liq xizmatlari tufayli yirik o'rin egallaydi.

Fransiya: Fransiyada logistika sektori YIMning taxminan 8-9% ini tashkil etadi. Fransiya, ayniqsa, Yevropadagi logistik markazlaridan biri sifatida tanilgan.

Dunyoviy logistika sektori YIMdagi o'rni: Umuman olganda, dunyo bo'ylab logistika sektori global YIMning taxminan 10% ini tashkil etadi. Bu raqam, transport, saqlash, ta'minot zanjiri boshqaruvi va boshqa logistika xizmatlarining global iqtisodiyotda ahamiyatini ko'rsatadi.

Dengiz logistikasida eng kuchli davlatlar asosan o'zlarining yirik dengiz portlari, konteyner tashish flotlari, va global savdo yo'llarida egallagan pozitsiyalariga ko'ra ajralib turadi. Quyida eng kuchli dengiz logistikasiga ega davlatlar keltirilgan:

Xitoy, dunyoning eng yirik eksportchi va ishlab chiqaruvchi davlatlaridan biri sifatida, dengiz logistikasining etakchi mamlakatidir. Xitoyning portlari, ayniqsa, **Shangxay**, **Shenzhen**, va **Hong Kong** kabi portlar, dunyo bo'ylab eng band portlar hisoblanadi.

- **Shangxay porti:** Bu dunyodagi eng yirik konteyner porti bo'lib, har yili millionlab konteynerni yuklab, jo'natadi.
- **Konteyner tashish:** Xitoyning **COSCO Shipping** kompaniyasi dunyo bo'ylab eng yirik konteyner tashuvchi kompaniyalardan biridir.

Singapur dengiz transportida global markazlardan biri hisoblanadi. Singapur porti, uning geografik joylashuvi sababli, Osiyo va Yaqin Sharq bilan

bog'lanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Singapur porti, konteynerlar va boshqa tovarlar uchun eng yirik o'tish nuqtalaridan biridir.

- Singapur porti: Bu port, dunyo bo'ylab eng yirik konteyner portlaridan biri hisoblanadi va har yili millionlab konteynerni qayta ishlaydi.
- Logistika va infrastrukturaviy xizmatlar: Singapur logistika tarmog'i innovatsion texnologiyalarni joriy etishda etakchi hisoblanadi.

Havo yo'llarida logistika bo'yicha eng kuchli davlatlar, asosan, rivojlangan aeroport infratuzilmasi, yirik havo transporti kompaniyalari va xalqaro savdoni qo'llab-quvvatlaydigan samarali logistika tizimlari bilan ajralib turadi. Quyida havo yo'llarida logistika bo'yicha eng kuchli davlatlar keltirilgan:

1. Qatar dunyo bo'ylab havo logistikasining yetakchi davlatlaridan biridir, chunki **Qatar Airways** kompaniyasi global havo transporti sohasida muhim rol o'ynaydi. Qatar Airways dunyo bo'ylab keng tarmoqqa ega va tez-tez yuqori sifatli va tezkor havo yuklarini tashish xizmatlarini taklif qiladi.

- **Qatar Airways:** Bu aviakompaniya, havo yuk tashish bo'yicha dunyoda yetakchilardan biridir. Qatar Airways, yuqori samarali yuk tashish xizmatlari bilan taniqli va yirik logistika kompaniyalarining hamkoridir.

- **Hamad International Airport:** Doimiy ravishda dunyoning eng yaxshi aeroportlaridan biri sifatida tan olingan **Hamad International Airport** (Doha), havo yuklari tashishda strategik ahamiyatga ega.

2. BAA havo logistikasida juda kuchli pozitsiyaga ega bo'lib, uning asosiy markazi **Dubay** shahri hisoblanadi. **Emirates SkyCargo** va **Dubai International Airport** global havo yuk tashish tarmog'ida muhim rol o'ynaydi.

- **Emirates SkyCargo:** **Emirates Airlines** kompaniyasining yuk tashish bo'limi bo'lib, u dunyo bo'ylab eng yirik havo yuk tashuvchilardan biridir. Emirates SkyCargo yuklarni tez va samarali tashish xizmatlari bilan tanilgan.

- **Dubai International Airport: Dubai International Airport** (DXB) — dunyodagi eng band aeroportlardan biri bo‘lib, yuqori hajmdagi havo yuklarini qayta ishlaydi va global savdoni qo‘llab-quvvatlaydi.

Xulosa: Logistika sektori jahon iqtisodiyotida muhim o‘rin tutadi. U ishlab chiqarish, ta‘minot zanjirini tashkil etish, tarqatish va iste‘molchiga yetkazib berish kabi faoliyatlarni o‘z ichiga oladi. Logistikaga taalluqli jarayonlar samarali boshqarilganda, iqtisodiy o‘sish, raqobatbardoshlikni oshirish, va global aloqalarni rivojlantirishga katta hissa qo‘shadi. Global logistika bozorining o‘sishi va yangi texnologiyalarning joriy etilishi, xususan avtomatizatsiya, robototexnika, va sun‘iy intellektning qo‘llanilishi, sektorga yanada samaradorlik kiritmoqda. Logistika tarmoqlarining global miqyosda o‘sishi, savdo hajmining ortishi va xalqaro aloqalar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ta‘minlaydi. Xalqaro savdo va logistika sektori orasidagi bog‘liqlik, shuningdek, logistika xizmatlarining global savdo hajmining 12% ini tashkil etishi, bu sohaning iqtisodiy ahamiyatini yanada oshiradi.

Dunyo bo‘ylab eng yirik logistika kompaniyalari, masalan, DHL, Kuehne + Nagel, UPS, Maersk, va boshqa kompaniyalar, o‘z innovatsion texnologiyalari va global tarmoqlari bilan bu sektorda yetakchilik qilmoqda. Ular global ta‘minot zanjirlarini boshqarishda, savdoni qo‘llab-quvvatlashda va samarali xizmatlarni taqdim etishda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, Xitoy, Singapur, Qatar, va BAA kabi davlatlar o‘zining kuchli logistika infratuzilmasi va innovatsion yondoshuvlar bilan ajralib turadi.

Shu bilan birga, logistikaning iqtisodiy sektordagi o‘rni, uning milliy va global miqyosdagi raqobatbardoshlikni ta‘minlashdagi roli, yangi texnologiyalarni qamrab olish va yirik kompaniyalar tomonidan taqdim etilayotgan innovatsion xizmatlar hamda rivojlanayotgan xalqaro savdo tarmog‘ining o‘sishi logistika sohasining muhimligini yanada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Global Logistics Market Report 2023, Grand View Research.
2. The Role of Logistics in Global Trade, World Bank.

3. "Transportation and Logistics: The Global Economy's Backbone", Deloitte Insights.
4. "Logistics and Supply Chain Management", Martin Christopher.
5. International Logistics Trends, McKinsey & Company.
6. Global Maritime Transport and Logistics, UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development).
7. <https://www.grandviewresearch.com/>
8. <https://www.worldbank.org/>
9. <https://www.pearson.com/>
10. <https://www.mckinsey.com/>